

[illegible]

խնայողեցաւ: Արդէն յիշխանութեան լստողի մէջ գտնուող գործիչներուն տես ինքեւ ստորագր. իրենց նորատակին հասնելու քրտն ձգքը յայտնի էր: Բայց կ'ընկալայ որ գրասենեակութիւնն (գրասենեակ) ալ անոր հետ միասին ի դործ դրուելու է: Անդգիայի օրէնքն ասոր ալ հրաման կու տայ:

ԳԱՂՂԻԱ

ԼՆՍՏՐԱՅԻ կայսեր վրայ եղած սպանութեան փորձին յուր փեարուարի 19ին ժամը աստուան 10ին Գ. Կոչկիս արտաքին գործոց պաշտօնարանը հասնելով՝ արտաքին գործոց պաշտօնեան շուտ մը մեծ տխրաւ կայսեր գնաց խնայող: Կոչկիսն Գ. աս տրամաքի դէպքը խոր յաւով լսեր է ու աստուածային նախախնամութեան Աւստրիայի կայսեր կէնաց վրայ ըրած հովանաւորութեան հոնոր, ինչպէս երեք հեռագրութեան լրերէն կ'երեւար, իր անկեղծ աւրախութիւնը յայտնել է: — Անմիջապէս ալ հրաման է տուել որ աս եղեւնական դէպքին վրայ լինելնային հապճեպով եկած բոլոր լրերը անյապաղ նոյն տեղաց Աւստրիական դեսպանին հասցուի: Կայսրը իր օպտիմիստիկ մէկը Աւստրիական դեսպանին խաղաղ, որ յանուն Կաղղիայի վեհապետին՝ պատահած դէպքին վրայ իր ցաւակցութիւնը ցուցնէ: Բոլոր պաշտօնեայք, սատրաքներ իմեանց դեսպաններն եւ արիւշ շատ երեւելի մարդիկ նոյն դեսպանին երթալով՝ իրենց ցաւակցութիւնն եւ ուրախացութիւնը յայտնելին:

— Սակեւոր հրապարակ մը հրատարակեց, ուրուն մէջ կայսերական դիւանին ու գեղեցիկ արտասանութեամբ հոգողութիւնը ներքին գործոց պաշտօնարանին առնուելով՝ տերութեան պաշտօնարանին կը արուի:

— Սակեւոր արիւշ կայսերական հրապարակ մ'ալ հրատարակեց, որն որ ստորին պաշտօնակալներու թուակը օրը 10 հարիւրորդ (պատիւ) կ'աւելցընէ: Ըս հրապարակէն առաջ դրուած անդեղութեան մէջ ասանկ կը կարդանք: Զինուորական թուակները բանակին ընդհանուր կարգաւորութեան ու ընկերական պարտուց պահանջներ հանգամանքներուն համեմատ չէ: Կրկին գրամական միջոցները ներկու օր ըլլան, աստիճանէ աստիճան շուտ մը թուակները պիտի բարձրանան ստորին պաշտօնակալներու դասէն սկսելով: Ըս թուակին անբաւականութիւնը անանկ արտաքց կարգի է, որ երկու ժամ ամանակէ մը փոխ: Կայսրը նոյնին գարման մը դրուելու հետեւէ էր: Ըս իրար ալ ստիպողական հարկ երես ստորին պաշտօնակալներուն ձեւք բաւական թուակ հասցընէ, որպէս զի իրենց փնտրեան հարկաւ յաւաքը բերած ծանրաբեռնութիւնները կաւորող ըլլան կատարել եւ յօգուտ իրենց պաշտօնին ու զինուորական կրթութեան իրենց ուստրակարգելու ղեկավարներն տարբեր կեանք մ'ունենան: Կարձեալ մեծ օգուտ է, զանաք փնտրողին պաշտօնակալներու հետ անելի մերձաւոր յարաբերութեան մը մէջ դնել, որոնց մէջ քիչ մը հորք անոնց մեծ մասը պիտի մննէ: Միանգամայն ասիկայ միջոց մըն է ժամանակէն աւելի զինուորականութեան մէջ որոհելու, որովհետեւ իրենց երկուքն տեսն բանակի մէջ կ'ենտրոնող պիտի բան չէ: Միշտ հիմիկ տեղութեան ստորքերը շաւելընելու բաղձնալն աս յուսալուծութիւնը կ'որդեղուր, բայց արդիւնտէր հիմա բանակը քիչընելով պատերազմական ծախքերը նուազեցան, շատ յարմար կ'երեւայ որ քիչ մը դրամով աս հարկը իւրեւնիւր:

— Փետրուարի 12ին ու 13ին հրատարակուած կայսերական որոշումներով նորէն 99 դատապարտուելով թողութիւն տրուեցաւ, որոնց անոնք Մակեւոր կը գնէ:

— Կատարագծի պաշտօնեան փետրուարի 14ին ամէն զորագնաներու շրջաբերական թուակ մը խաւրեց, որով փնտրուող կայսեր բանակը նորէն 20,000 հոգի քիչընելու համար տուած հրամանին զօրութեանը՝ անոնցմէ կը պահանջէ, որ զրով իրեն խաւրեն թէ իրենց հրամանատարութեան տակ եւ իրար զօրաց ամէն մէկ զինակն իրենց հոգի կան աղատ թող տրուելու: Բայց ինչ պատճառաւ որ ըլլայ աղատ թող տրուելու բոլոր պաշտօնակալները, հեծելըց ու հետեւակայ տասնակցներն ու զինուորները պահեստի զօրաց մէջ պիտի համարուին:

Ըս արձակարգը (զինուորները ծառայութեան արձակելը) Գ. Կոչկիսի մէջ զանաւոր ամէն տեսակ զօրաց մէջէն պիտի ըլլայ: Բայց խաղաղութիւնը Լճեւրիի (ճեպարիի) մէջ գտնուած բանակներուն մէջէն պիտի ըլլայ: (— Արիւշ անդերէն Կաղղիայի աս զինուոր պատկանցներու կարգաւորութեանց վրայ եկած լրերը կրկին եւ կրկին կը հաստատեն թէ Գաղղիա օրդակ որ պաշտօնական կերպով զինուոր նուազեցընելու ծանուցումներ կը հրատարակէ ալ նէ, ներքուստ ալ թէ ծագու եւ թէ ցամաքի վորքերն ու

գործիքները շարունակ կը շարունակ ու կ'ամրապընէ:)

— Վիւի մը յառաջ Մակեւորի հրատարակած ան յարկ թէ Կաղղիան կայսրը՝ Ռուսոյ կայսրմէ իր յոտուէ ձեռքովը գրած նամակ մ'ընդունած ըլլայ, շատերը միջարկով կոմսին փարիզ երթալուն հետ կը միաբանեն: Կը կարծուի որ նոյն նամակին նիւթը Սարը Տեղեաց ինքիքներուն վրայ ըլլայ:

— Փետրուարի 20ին օրենսդիր ժողովոյն անդամներն իրենց ամուսններովը կայսրուհին ներկայացուն:

— Կարլուէն Լ. կայսեր ձեռքէն կ'ընդունէ իր զինուորական բաժնի օրինակը 1823ին վեր Լ. Գ. Կոչկիսի թագաւորական դատարանին գիւմարէն մէջէն էր, զորն որ Գ. Կոչկիսի կայսրը մտերմ Անգղիայի պաշտօնեաներէն խնայողով՝ քանի մը դժուարութեանց յաղթանակէն ետքը՝ նոյն բնագիրը յանձնուեցաւ իրեն: Բայց ամայն կը կարծեն թէ Նաբուլէոն Գ. ին բաւական ամուսնեկ պիտի ըլլայ իրեն կառնելու կատարումը, որովհետեւ անոր մէջ զանազան օրոշմանց երեւելի ստակի գուժար պիտի է:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԼՆՍՏՐԱՅԻ եւ Պրուսիայի մէջ գրուելու առեւտրական ընդարձակ դաշման յատակագրերը, որուն վրայ միաբանած էին նոյն երկու տերութեանց ստատիստ համար որոշած երեսփոխանները (Աւստրիայի կողմէն Պր. Պրուք եւ Պրուսիայի կողմէն Պր. Փոմմեր-Էշէ)՝ եւ արդի որ Գ. Կոչկիսի անոր սակից տերութեանց հետ ըլլալու առեւտրական դաշմանութեան հիմն է, Պրուսիայի թագաւորէն տնայ 20ին ստորագրուեցաւ ու փաւերագրուեցաւ: Ասոր վրայ Պր. Պրուք Նոյ Լճեւրի աւելի մանրամասն անդեղութիւն կու տայ ամայն 22ին: «Ըստ արդի ու Պրուսիայի մէջ հաստատուած առեւտրական դաշմանը աս կերպ դաշմանութեանց ամենին ընդարձակներէն մէկն է: Ըսոր մէջ կը պարտականուի փաւաւականութեան ու նաւարկութեան դաշմանը, եւ մտքի ու դրամի հաւասարութեան դաշմանութիւն: Առաւտրականութեան դաշման մէջ կը խօսուի խել մը նիւթերու վրայ, որոնք Աւստրիայի ու Պրուսիայի մէջ հոգալուով կամ ասհմանի վրայ տրուելու մարտէ արտա մնալով՝ պիտի կարող ըլլան արժան համարձակ տարուիլ բերուիլ միմեկուր յանկի մը մէջ ալ յառաջ կը բերուին ան նիւթերը, որոնց համար թէ Աւստրիա եւ թէ Պրուսիա մանկու առեւտրական հարկաւորեալ մարտ պիտի ուղղուի: Հոգալուով կամ սահմանի վրայ տրուելու մարտէ տրուա եղած ապրանքներուն թիւը շատ մեծ է, մեկը միայն ասանք յիշելը: Հաստարակ բրաի (կաւեղն) ապրանք թէ ապիկեալ (պլաշ) եղեր է եւ թէ ոչ, անուի, զինկ կամ թուլթի (թիւթա մալի), աղան կամ արայեալ ու ալ լիւրեղէն նիւթեր (ձուրու—պաւլուր, փաւարդ—ճեկեյ, տիւր. . .), անասուն թուղթ, դերք, աշխարհացոյց, երաժշտական բանք, պողպատի վրայ փորուածներ, փնտրող օրինակներ, որոնք կամ դուրս (պատր) եւայն: Իսկ երկու տերութեանց ստատիստի վրայ ալ չափաւորեալ ու հաւասար միջոց տնայնուր, ապրանքներն յառաջ կը բերուին՝ բաւական մանած, անորք երկաթ, երկաթի ձեղ դաւազաններ, ցաւաւորուն գործուած երկաթ, երկաթի կուտ կամ թիթեղ (թիւթ), երկաթի թիւ, հասարակ ու բաւակ երկաթի գործուածք, տեղ, հիւսելու հերիւն (շէ), անգործ կտուի մանած, ստորնաւոր թուղթ, բաւակեղն աղանք, կտուէ, բորէ ու մետաքս: Փաւաւք եւայն: 1854ին զարձեալ երկու կողմէն ալ գործողներ պիտի դրուին՝ սահմանի մարտէ տրուա ընկու կամ եղած մարք չափաւորելու նկատմամբ խօսելու համար: Աս դաշմանը 1854ի Յունուարի 1էն պիտի սկսի ու մինչեւ 1865 Գ. Կոչկիսի 31 (ուստի եւ 12 ամարի) պիտի տեսնէ: Պրուսիայի հետ միջապակից տերութեաններուն ալ 1854ին սկիզբը կամ վերջէն ալ աղատ թող տրուած է աս դաշմանութեան մէջ մանկու: Կոչկիսի Լ. Կոչկիսի հետ միջոցաւ կիւ եղող խաղաղական տերութեանց տղա թողարուած է աս դաշման միմեկուր ըլլալը:

— Լ. Կոչկիսի կայսեր անմիջ վրայ եղած սպանութեան փորձը Պրուսիայի մէջ ալ շատ մեծ սպանութեան ըրաւ, որովհետեւ կայսեր հոն երթալուն յիշատակը, որով նաեւ շատերուն սիրուն իրեն կապած էր, գեռ կ'ենդանի է: Բայց ասիկց զատ պարագայ մըն ալ հոգիներու վրայ շատ աղբոյ: Քիչ մը ժամանակէ յառաջ հացկարտ, կործակած ու տղեւ երեսփոխար մը Գ. Կոչկիս անուն 19—20 ամարուն, կաշկարմի աստուր (խալա) Պրուսիայի մէջ կը գտնուէր: Լ. Կոչկիս Եւրոպական ըրաւ արքունի պալատն երթալով՝ թագաւորին ներկայա-

նալ ուղարկ էր, իր խնայողը զնորունեցաւ: Գնաց, քանի մը օրէն ետքը նորէն եկաւ ու նոյն խնայողը կրկին, ան ասան իր վրայ կապած եղաւ, բռնուեցաւ ու քննութեան տակ ինկաւ: Իր վրայ գտնուեցաւ փառօք ու երկու պողովի արքունակ՝ բայց չէլ յուած ու անպիտան վիճակի մէջ: Իրեն աս բռնութեան համար եղած հարցումներուն պատասխանեց, որ ինք թագաւորէն պիտի որ խնայող եղեր՝ փորձաւ հասակ զննուորներու գուժը մտնելու եւ արքունականութեամբ ալ թագաւորին տղեւ պիտի որ ցուցնէ եղեր, թէ ինք ինչպէս քաջ նշան կ'առնէ: Ինչպէս արդ ասանք լսելով՝ զինքը փախաւոր անմի մը տեղ չէրաւ ու հրամայեց որ աղատ թողուի: Բայց երբոր Աւստրիայի կայսեր վերաւորութեան լուրը հեռագրով հասաւ նէ, Աւստրիայի զեւպանը իրեն գրեց որ նոյն անմը նորէն բռնուի՝ քննութեան ընկու համար, թէ արդեւք աս ալ մի եւ նոյն դաւաւ կ'ընենքուն խնայող իրերուծ է: Այլ դեռ ստույգ քան մը չէլաւ:

ՍԱՐԳԻՆԻԱ

ԼՆՍՏՐԱՅԻ, փետրուարի 12: Վիւթի Լճեւրի կը դրէ որ Բիւթնիկ կառավարութիւնն իր բռնած ծանրուն մէջ հաստատութեամբ յաւաք կ'երթայ: Երդէն պարտելու շուտ հրամաններ եղան եւ շատ տնայնաւ ալ քննութիւններ սկսան ըլլալ: Բարեկաւ Նուիթիւր մեծ գործունէութեան մէջ է, եւ ինչպէս կը լուրի, նոյն իսկ տէրերէն անուն պատգամներով մը բնակարանին քննութիւն կու տայ: Բոլոր տեղու լինելն կ'աւելցընէ արդի ալ շատ աղէկ են, կ'ընէ, եւ կ'երեւայ որ ամէն տեղ համարաւ է: Կը հաստատեն թէ շատ քաղաքական փախստականներ, որոնք աս փրկել գեղեցիկուն ասուն իրենց դատն ուրիշին յանձնած էին, կատարութեան ծախքով Ամերիկա պիտի իրկուին: Մանկեան կողմնակցութիւնը բոլորովին ինկաւ ու յուսահատեցաւ: Իտալիայի մէկու կողմէն սեղաւոր յեղաշրջական լրերու կը ապաստին, բայց իրենց յոյսը որարայ եղաւ: Վախքն իրենց նպատակին կատարեալ ձախողութեանը վրժուարաւ կը հաւան:

ԲԵՂԳԻԱ

Պրուսիա, փետրուարի 14: Գալէ անունով Կաղղիացի մը, որն որ յառաջագոյն պատգամաւոր էր, գիրք մը հրատարակելով Բեղղիայէն մեծուի յաւ:

— Ինչպիսի գահաժառանգը, այս ինքն Պրապանդի դուքը, Լադիլի մին տասնութը տարած ըլլալով՝ սահմանադրութեան համաձայն չափահաս կը համարուի: Ըմէն տեղ եւ զինուորաբար միջոցաւ քաղաք, նոյն օրուան ընկու հանդիսութեանց համար շուտ պատրաստութիւններ կը տեսնուին: Կը որ թագաժառանգը չափահաս կ'ըլլայ, սահմանադրութեանը ծերակաւոր անգամներուն մէջ իրեն տեղ կը շնորհէ: Ըսոր համար Պրապանդի գոգնին իր ծննդեան օրը առաջին աննկնին մէջ պիտի նստի եւ հոն տրաքը կարգի հանդիսութիւններով, երկրի սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն վրայ հաւաքաւորութեան կ'ըրուի՝ պիտի որ ընէ: Ըս ամէն րաւ նէն յառաջ որեւք եղաւ նախ ան օրերը քննել որն որ թագաւորական ընտանեաց հաւայթներուն վրայ է: Կառավարութիւնն սո նպատակաւ համար անմիջ անհանդը ցուցաւ, մեր ու դրուածներ ժողովը նաեւ արիւշ երկիրներն ալ, որոնք թագաւորական ղեղին եղող իշխաններուն համար պայտի որոշումն են ընկու մէջ Բեղղիայի հետ նոյն համեմատութիւնն ունին: Դառանգ իշխանի տարուէ տարի կապուելու հաւայթը կը կարծուի աւհասարակ թէ 300,000 Քրանք պիտի ըլլայ, ասիկց զատ տեղութեան վերաբերող օրէնքներն կը կառուութիւնը կամ վաղեւմը, որն որ կը զրուի թէ Որաւնեան գըսին պալատն է:

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ

Պրուս, փետրուարի 14: Կոչկիսի Լճեւրի իր հոգըր սահմաններուն գոցուելուն լուրն առնելով՝ Գեապին (Գիւլիսոյ) եւ Կրապին (Կրիպին) նահանգներուն համար քորք հանել չառաւ, որովհետեւ անոնց գեւ խնայմանութիւն մը չէր, հաւասար միմեկուր պայտելուն պատճառը գոցուելուն համար է: Եւ որպէս զի յանգաւորներուն փախստան արգելուի: Ճիշդ քննութեանց նպերով՝ ինչպիսի ցուցուի որ Մանթինի Գեապին մէջ եղած ըլլայ: Գեապինի կտուաւորութիւնը կը զանայ որ խաղաղարարները գտնէ եւ արգէն քանի մը անմիջ մը որոնք վրայ կապած կար, փնտնեց:

— Լ. Կոչկիսի (Գեապին երեք գիւտար քաղաքներուն մէջէն) Պրուս հասած հեռագրական ըր

* Տես Երեւանի աս ամարուն Դեղորդ Թիւրք:

